

LUCIE ZADRAŽILOVÁ:

**SOCIOKULTURNÍ POHLED NA PROBLEMATIKU BYDLENÍ
V ČESKOSLOVENSKU VE 2. POLOVINĚ 20. STOLETÍ
PROSTOROVÁ A SOCIÁLNÍ SPECIFIKA PANELOVÝCH SÍDLIŠŤ**

DISERTAČNÍ PRÁCE

POSUDEK OPONENTA

V České republice dnes více než 3 miliony obyvatel, tedy necelá třetina obyvatel, žije v 1,2 miliónu bytů v panelových domech na sídlištích. Už jen z tohoto důvodu bych mohl formálním jazykem posudků téma předložené práce jednoduše označit za *aktuální*. Toto hodnocení, které s takovou snadností píšeme do příslušných kolonek hodnotících formulářů, nemusí být jednoznačně pozitivní. Nesituuje jen hodnocené dílo ve vládnoucí představě vývoje příslušné vědy, zároveň je otevírá riziku kontaminace aktuálním mimo ni, momentálními hodnotovými preferencemi a akcenty či mediálními obrazy. Jednoduše řečeno: Je ta pravá chvíle pro zvolené téma? Čas, kdy kritika panelových sídlišť přerostla v jistou konjunkturu, je i není vzdálený. Vstřebali jsme už paradoxní fakt, že statisticky nevychází poměr mezi těmi, kdo sídliště odmítají, a těmi, jimž se v panelovém domě na sídlišti bydlí dobře. Obvyklý projektivní odsudek sice jeví vysokou setrvačnost, zároveň se ale zvolna šíří vědomí hodnot nového prostředí, estetických, sociálních, kulturních, jejich ohrožení a potřeby ochrany. Konjunktura skončila, nové možnosti objektivního bádání otevírá také samotný fakt, že dorostla generace, pro niž není předmět zatížen životní zkušeností s realitou reálného socialismu.

Předložená práce čelí naznačeným rizikům především základní volbou: „*Cílem této teoretické studie je ukázat, že sledovaný typ hromadné bytové výstavby má za sebou poměrně dlouhý vývoj a že uvažování o něm v sociálním a kulturním kontextu může významně přispět k porozumění tomuto komplexnímu fenoménu, a tím i ke správnému vyhodnocení jeho potenciálu pro současnost.*“ To, co může být v horizontu aktuálního rizikem, lze zvrátit ve výhodu: „*Ve snaze o poskytnutí co nejvyváženějšího pohledu se v některých bodech naše argumentace blíží polemice s jednostrannými odsudky odpůrců panelových sídlišť.*“ Klade to samozřejmě vysoké nároky na udržení badatelské pozice.

Teoretickým východiskem studie se stal koncept *obývatelnosti*, který precizoval Karel Honzík. Autorka přesvědčivě shledala jeho rezonanci s potřebou komplexního kulturologického pohledu na zvolený předmět. Podstatným rozměrem metodologie předložené práce je rozhodnutí nestudovat sídliště jako stav, výsledek, ale v celé kontinuitě, odpovídající tradiční triádě *geneze – dílo – konzum* (v tomto případě raději *společenská existence díla*). Té je také přizpůsoben základní rozvrh práce a těžko by se hledal kompoziční princip logičtější. Přivítat lze také autorčino rozhodnutí vyčlenit do přílohy přehled pražských sídlišť, mimochodem zpracovaný stejně precizně jako ostatní části práce, vybraná data z empirických šetření využitých v textu spolu s fotografickou dokumentací.

Logický rastr práce je naplněn se srovnatelnou logikou. Plně se zúročilo autorčino dlouhodobé studium zvolené problematiky, které trasují jak její kvalifikační práce, diplomová *Moderní sídliště z hlediska domova a obytnosti*, úspěšně obhájená před devíti lety, a rigorózní *Sociokulturní přístup k obytnosti moderních sídlišť*, tak dosud publikované texty. Mimořádně zralá práce disertační neopakuje cestu, kterou autorka prošla, podává přehledný a krystalicky čistý svod výsledků. Nejnápadnějšími atributy předložené studie jsou rozsah a hloubka *porozumění* předmětu.

S tím souvisí také hodnocení z pohledu studovaného oboru. Kulturologie není v hodnocené studii proklamována, ale stala se přirozeným médiem komplexního zpracování problematiky panelových sídlišť. Není jistě třeba snášet na tomto místě argumenty obhajující téma studie jako kulturologické. Připomínám jen, s jak velkou frekvencí se problematika sídlišť objevovala jako téma kvalifikačních prací našeho oboru. V charakteru neoddělitelného spojení hmotného a sociálního prostředí a klíčové úloze, již tu hrají kategorie *obývatelnosti* a *domova*, se studie Lucie Zadražilové hlásí k linii, spjaté s osobností dr. Jitky Ortové, a jasně ukazuje, že je oprávněné mluvit v této souvislosti o škole a že tato škola má i rozměr, týkající se badatelské etiky. Přínos práce k rozvoji oboru je nesporný a zdaleka se nevyčerpává jen rozvedením konceptu Karla Honzíka a jeho přesvědčivou aplikací při výzkumu sídlišť.

Ještě několik poznámek drobnějšího a osobnějšího charakteru:

Velmi oceňuji, jak citlivě se autorka vyrovnala s obratem Karla Honzíka k socialistickému realismu a jak bezpečně rozpoznala cenné momenty Honzíkových textů z 50. a 60. let, které se obvykle ztrácejí pod generálním odsudkem. Z bohatství cenných postřehů, které nejsou obsírněji rozvedeny, zmiňuji alespoň korekci míry spokojenosti s bydlením na sídlišti mechanismem kognitivní disonance (s. 116-117).

Za velmi cennou pokládám rekonstrukci mezioborové diskuse o bydlení na přelomu padesátých a šedesátých let minulého století a navazující celostátní diskuse o bydlení v roce 1960, výstav *Nové bydlení* o rok později.

Vyrovnání se s relevantní literaturou v celém jejím rozsahu je samozřejmou povinností disertační práce. Přesto musím ocenit šíři záběru a důkladnost dlouhodobě prováděné rešerše, díky nimž autorka reaktualizovala i některé časopisecké texty již zapadlé, i fakt, že reflektovala tituly tak čerstvé, jako vydání českého překladu fundamentální knihy Karstena Harriese *The Ethical Function of Architecture* (HARRIES, K. *Etická funkce architektury*. Řevnice – Praha : Arbor vitae, 2011.) či pozoruhodnou encyklopedii autorského týmu vedeného Jiřím Knapíkem a Martinem Francem (KNAPÍK, J. – FRANC, M. a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*. Praha : Academia, 2011.). Také ze stále bohatší nabídky sborníků z konferencí, věnovaných problematice města, zjevně autorce neuniklo nic, co by bylo hodno pozornosti.

Rád konstatuji také vysokou úroveň literárního zpracování a péče, věnované redakci práce.

Souhrnně mohu disertační práci Lucie Zadražilové *Sociokulturní pohled na problematiku bydlení v Československu ve 2. polovině 20. století. Prostorová a sociální specifika panelových sídlišť* hodnotit jako zralé dílo, obohacující jak naše poznání problematiky panelových sídlišť, tak metodologii oboru, a **plně ji doporučit k obhajobě**.

Námět do rozpravy během obhajoby: Ve vztahu titulu práce obsahu se může jevit jistý rozpor: Titul exponuje problematiku bydlení v Československu, kdežto text pracuje s materiálem pražských sídlišť a odvolává se na mimopražská sídliště v Čechách. Nelze autorku podezírat, že by nevnímala odlišnost slovenských sídlišť především v jejich sociokulturních kontextech, ostatně základní rozdíly pojmenovává stručně v pozn. 14 na s. 13. Přesto bych rád požádal o krátkou komparaci.